

prihajajo v Slovenijo in ki s klasičnim populizmom nima veliko opraviti. Pač pa je za slovenske razmere značilno, da so duhovna gibanja znotraj katoliške Cerkve marijansko obarvana, kar dokazuje, da tudi slovenska Cerkev doživlja današnji trenutek kot prelomen. V prelomnih časih je namreč v Evropi, kjer je katoliška vernost razširjena, vedno poraslo zanimanje za marijanska svetišča v obliki romanj in čaščenja podob. Le-te pa niso več sporne za krščansko izročilo od ikonoklastičnega koncila iz prejšnjega tisočletja naprej.

Tudi diskusijo o teologiji osvoboditve lahko razumemo v luči razhajanja univerzitetne racionalne teologije z verskim doživljanjem, ki se poraja kot odgovor na konkretno človekovo stisko. Težava teologov osvoboditve v Latinski Ameriki je v tem, da hočejo teologijo najprej živeti in jo šele nato domisliti v celosten teološki sistem. Do poiskusov takšnega sistema že prihaja, a se ob primerjavi z nemškimi univerzitetnimi sistemi kažejo kot neizdelani in so za evropsko razmišljanje zanimivi predvsem kot pričevanje. V slovenskem kulturnem prostoru je na to težavo morda nehote in implicitno opozoril Tine Hribar, ko je ob predstavitvi teologije Vekoslava Grmiča pokazal, kako imajo določeni pojmi v zgodovini filozofije (omenja Heglove in Marxove pojme) svojo zgodovino in svojo zakonitost, zato jih teolog ne more uporabljati poljubno, sicer ga lahko pripeljejo tja, kamor noče iti.

V odgovorih, ki sem jih strnil v gornje štiri sklope, sem imel pred očmi predvsem dogajanja in spremembe v zahodnoevropskem prostoru, saj je v slovenski vernosti, podobno kot v kulturi, zaslediti predvsem vplive tistega dela Evrope, ki se je svobodno razvijal. Morda bi samo v delovanju cerkvenih struktur našli večje vplive iz nemško govorečih dežel. V tem smislu gre torej pritrčiti tistim, ki pravijo, da smo Slovenci vedno bili v Evropi in se vsaj v kulturnem in duhovnem življenju razlikujemo od ostalih bivših socialističnih dežel. Ne gre za vrednotenje, ampak le za ugotavljanje razlik, saj so razlike v dobrem in v slabem.

Peter
Kovačič-Peršin,
publicist

Zagate družbenega angažiranja Cerkve

Nit osrednjega vprašanja, ki se vleče skozi vso anketo, se glasi: Cerkev še vedno predstavlja na Slovenskem družbeno moč in vprašanje je le, koliko posega in hoče posegati neposredno v javno življenje, tudi v politično. Tisti, ki so videli mesto Cerkve zgolj v zakristiji in domači izbi, bodo pritegnili oceanam, da smo priče pravega izbruha klerikalizma.

A tudi oni, ki so Cerkev sicer priznavali pravico do javnosti, so presenečeni spričo nekaterih pojavov ali vedenja posameznih cerkvenih ljudi in vernikov. Tem bolj, če so v naivni veri menili, da se slovenska Cerkev nikoli več ne bo vrnila v politiko, češ da jo je zgodovina dovolj izučila. So pa tudi taki, ki odločno terjajo, da se mora Cerkev še močneje vključiti v javno življenje, kar je njena pravica in dolžnost. Vse te sodbe pa se implicate v nečem strinjajo: Cerkev se je opazno vrnila v druž-

beni prostor in tu hoče tudi ostati. Njeni predstavniki jasno poudarjajo to pravico in zahtevo, pa tudi svojo moč učinkovito demonstrirajo v dokaz te volje.

So tedaj opravičeno oživali stari slovenski strahovi o klerikalizmu? Ali pa gre zgolj za taktično oživljanje liberalnega prastrahu? Nekaj je gotovo, strasti so se komajda začele razvnamati. Objektivna debata o angažiranju Cerkve nas še čaka. Nojevsko sprenevedanje, da Cerkev pač ostaja zgolj na duhovnem področju in da prepušča svetne reči svetu, bi v tej polemiki Cerкви le jemalo verodostojnost. Toda napovedovati kar novo ločitev duhov na Slovenskem z vsemi znanimi zgodovinskimi in še nepredvidenimi posledicami je prejudicirana sodba. Le potreben dialog bi ovirala. Treba pa si bo pošteno priznati različnost stališča in nasprotujočost interesov. To je zahteva medsebojnega spoštovanja in pogoj prihodnjega sožitja. To pa je naporena in včasih kruta zadeva. Sicer se nam bo zgodilo, da se bo dosežena demokracija sprevrгла v svoje nasprotje. Utrditev demokracije bi pomenila konec obdobja pomirjanja, prilagajanja in dialoga. Takšen rezultat bi pa vsi odločni zavrnil.

Treba je namreč upoštevati, da obstajajo znotraj krščanstva tudi močni korektivi zoper posvetenje in politizacijo Cerkve. To seveda pomeni, da gre za eno najtrdovratnejših skušnjav cerkvene inštitucije. Med osrednja vprašanja teologije, staro kot krščanstvo, spada tudi problem, kako opredeliti Cerkev kot družbeni in zgodovinski fenomen. Avguština teorija o božji državi in njeni avtonomiji nasproti svetni državi predstavlja resda enega najdlje veljavnih modelov za položaj Cerkve znotraj družbe in politike. A ne edini model. Desno in levo od nje se razvrščajo mnoge vizije, ki so prilagojene času in izražajo različna duhovna obzorja. Gregor VII. oziroma sindrom Canosse je sicer razvpit primer, kakšna je *ecclesia militans*. A Cerkev je za svetnika razglasila tudi Thomasa Mora, ne glede na njegov spis *De optimo statu reipublicae deque nova insula Utopia*, po katerem velja za očeta utopičnega socializma. V Utopiji se namreč More izrečno zavzema za konfesionalni pluralizem, da bi se izognili totalitarnim težnjam, ki slede iz maksime: *solo una Ecclesia*.

In kakor je vprašanje o položaju in nalogah Cerkve v svetu vznemirjalo kristjane, je še bolj prizadevalo kritične duhove zunaj Cerkve. Morda je v ostrini njihove kritike, ki se je praviloma zjedrila okrog problemov totalitarne udejanjenosti konfesionalne inštitucije (resnična kritika se pač vedno loteva bistva pojava), iskati značilno oster odnos Cerkve ne le do kritičnih stališč, ampak še bolj do njihovih nosilcev. Simptomatična za ta nepomirljivi spor je morda res usoda rimskega filozofa grškega rodu Porfirija. Njegov spis *Katà Hristianôn* (Proti kristjanom) je Cerkev poldrugo stoletje po avtorjevi smrti (304) uničila tako temeljito, da so od 15. knjig ostali le maloštevilni citati. Lahko bi sklepali, da je tedaj Cerkev večna tudi v svojem maščevanju. A vendar zmore ista ustanova tudi trdo notranjo kritiko, ki ni vedno končala v heretični brezizhodnosti ali na grmadi. Za prototip krščanske eksistence velja tudi Frančišek Asiški, bosonogi berač, ki je žigosal posvetne cerkvene veljake s svojim ubožtvom in besedo. Cerkev je v njegovem podvigu videla očiščevalno spodbudo.

Vsa ta protislovja je treba upoštevati, kadar govorimo o družbenem delovanju Cerkve. Oba elementa je upoštevati, božanskega in človeškega, kakor se rada z govoricu prispodob izraža teologija. Kakor ni mogoče krščanskega fenomena kratko malo odpraviti z bojnim geslom o opiju za

ljudstvo, tudi ne bo mogoče nikoli preseči temnih plati vsake konfesionalne inštitucije. Cerkev razglašati predvsem kot božjo ustanovo je slišati danes kot prozorna ideološka krilatica, preproščina pa je tudi analizirati jo kot zgolj politično dejstvo.

Vloga Cerkve v zgodovini slovenskega naroda ne more biti drugačna. Bila je nosilka narodnoprobudne akcije, ohranjala nam je jezik in izvršila omiko ljudstva. V tem pogledu je nepogrešljiva sestavina naše zgodovine, pa tudi sedanjosti. A mnogokrat je tudi zavirala kulturne in nacionalne osvoboditvene procese, celo z agresivnimi metodami. Njena vloga je tako protislovna, kot je protislovno življenje. Zato ni ne za narod ne za Cerkev produktivno stališče, češ da se oboji interesi idealno med seboj pokrivajo. Nasprotno zahtevo je uveljavil demokratični proces. Za sodobno družbo je nujna stroga ločitev med Cerkvijo in državo.

Izhajaje iz opisanih spoznanj bi bilo razumljivo, da bodo prav pripadniki Cerkve znali upoštevati vsa protislovja lastne inštitucije; da bodo znali razlikovati med idejo, nosilci njene akcije in samo zgodovinsko udeležnostjo – pri sebi in pri drugih nazorih. Če danes nekateri cerkveni predstavniki tega ne uvidijo in nočejo priznati, je to znamenje njihove ideološke slepote. Tako ni mogoče zabrisati zgodovinske krivde Cerkve in vse zlo prevaliti na nasprotnika. Niti se ni mogoče etablrirati kot rešitelj slovenstva. S tem samo raste družbena zmeda in se poglobljajo nasprotja.

Tako skrajno stališče ni lastno večini cerkvenih ljudi. Vtis pa nastaja zaradi številnih nestrpnih izjav, da so nosilci ideološke ozkosti vpliven dejavnik v slovenski Cerkvi. Te pojave je nujno preseči. So pa razumljivi. Gre za sindrom negativne družbene odslikave. Prejšnji totalitarizem je po prepričanju množične pameti mogoče odstaniti le z enako agresivno enostranstvo, se pravi z novim totalitarizmom, a seveda prikritim. Gre pa še bolj za to, da sta dolgoletna politična abstinenca in diskriminacija izzvali prav negativne, revanšistične reakcije. Enoumna navezava dela hierarhije, tudi vplivnega, na politiko krščanske demokracije, ki glede na svoj horizont političnega obnašanja, velja po Evropi za konservativno politično stranko, je tedaj bila pričakovana. Kaže, da v Cerkvi prevladujejo konservativne silnice. Če bi ocenjevali položaj samo po tem segmentu, bi morali reči, da smo se v političnem življenju vrnili za pol stoletja nazaj. Toda reakcija na totalitarno politiko ne bo mogla postati matrica za življenje prihodnje slovenske družbe. Tudi Cerkev bo kaj hitro spoznala, da ji je navezava na konservativno politiko dolgoročno le v škodo.

In da gre predvsem za reakcijo, dokazuje še eno dejstvo. Partijska politika do Cerkve in verujočih je bila zasnovana na neposrednem odnosu med oblastjo in cerkveno hierarhijo. Pri tem je sicer bil ohranjan podrejen položaj hierarhije glede na družbeno moč, nikakor pa glede na moralno moč. Zaradi moralnega vpliva se je hierarhija postopoma etablrirala v družbo tudi kot partner v politiki. V procesu demokratizacije je zato razumljivo dobila celo vodilni vpliv. Model ravnanja z vernikom oziroma občanom pa je ostal nespremenjen, ta je ostal zgolj predmet obojne politike. V novem položaju, ki mora biti prehoden, je enako. Občan je še bolj odtrgan od vzvodov oblasti in vernik od vpliva na cerkveno življenje in politiko. (Če je recimo v starem sistemu zadnja leta SZDL kot množična predparlamentarna organizacija aktivirala v razpravo o ustavnih spremembah večino prebivalstva, se je danes razprava o enakem predmetu skrčila le na parlamentarno izražanje vsesplošnega soglasja. Če je prej dogovarjanje

o zadevah Cerkve potekalo vse do občinskih in krajevnih koordinacijskih odborov, je današnji vladi samoumevno, če bi ukinila »ministrstvo« za verske zadeve kot moteče za neposreden pogovor med obema institucijama. Takšno »dvovladje« bi po najkrajši poti pripeljalo do konflikta med državo in Cerkvijo, brž ko bi se pokazala drastična raznorodnost interesov.)

Ne slovenski vernik ne občan nista vzgojena, da bi bila sama subjekt svoje religiozne dejavnosti in svoje politike. Ne poznata vzvodov tega obnašanja, niti še niso vzpostavljeni mehanizmi civilne družbe, ki bi omogočali subjektivizacijo našega družbenega življenja. Če se torej želi naš vernik politizirati, bo povsem logično, da se po duhovnikovem napotilu, se pravi pod patronatom inštitucije. Druge možnosti preprosto ne vidi. Ta moment se je izrazil prav na primeru SKSG (Slovenskega krščanskega socialnega gibanja), ki je veljalo kot nadaljevalec gibanja 2000 za izrazito laično, antiklerikalno in socialistično orientirano, zato ga je del duhovščine odklanjal. Zavračanje SKSG je po tej logiki najučinkoviteje delovalo na ravni zakristijske propagande. Reakcija množičnega duhovnika in njegovega vplivnega kroga pa je bila značilna: protisocialistična (brez refleksije, kaj je realsocialistični režim in kaj ideja socializma kot družbenega projekta), klerikalna in s tem nazor ter nazorsko enotnost izpostavljajoča. Obdobje diskriminacije Cerkve je ohranjalo le sindrom klerikalizma. Šele svobodno družbeno življenje bo omogočilo, da se ta ostalina izživi in odmre. Ko bo civilna družba naša družbena realnost, do nje pa smo še daleč, bodo tudi v pretežni meri razrešene dileme okrog položaja in družbenega angažiranja Cerkve.

Seveda pa kaže kritizirano vedenje dela slovenske duhovščine tudi njeno veliko politično nezrelost, nekulturo, šibko duhovno zasidranost in teološko nerazgledanost. Predvsem ne razume evangelijske maksime, da krščanska eksistenca terja držo abstinence od družbene moči. Globalno vzeto, slovenska Cerkev res ni imela v 20. stol. posluha za tiste smeri slovenskega krščanstva, ki so predstavljale izziv, odprtost, novost, prodornost v duhovnem in družbenem uresničevanju, naj je šlo za Kreka in njegov krščanski socializem, za krščansko socialistično gibanje, za Kocbekov personalizem, za Grmičevo teologijo zemeljskih realnosti ali za gibanje in revijo 2000. Slovenska Cerkev se je raje vezala na konservativne duhovne in politične sile, naj je šlo za katoliško ali liberalno usmerjene. To dejstvo jo je potisnilo v zgodovinsko avanturo skrajnega političnega klerikalizma. In še danes ostaja slovenska Cerkev ena izmed izrazito konservativnih Cerkev v Evropi.

Slovenska Cerkev stoji danes pred razpotjem. Če bo nadaljevala po uhojeni poti, se pravi, da se bo občutno vpletala v družbeno, kulturno in politično življenje, čeprav posredno prek sebi »ljube« stranke, se bo odtujevala izvirnemu krščanskemu nauku. Izgubila bo težko pridobljeno duhovno in moralno verodostojnost. Lahko se zgodi, da bo ob možnih težkih zgodovinskih okoliščinah spet zabredla v protinacionalno politično opredelitev, kljub poudarjanju narodnovoditeljske vloge. Če pa bo vzela nauk zgodovine zares in se osredinila na moralno in duhovno preroditev slovenskega človeka, bo opravila neprecenljivo, le njej lastno poslanstvo. Osnovni pogoj za to poslanstvo je, da se odpove skušnjavi po družbeni moči.

Nesporno je konec totalitarne komunistične vladavine. Cerkev se je vrnila v javno življenje, v socialno, kulturno in družbeno sfero kot enakopraven dejavnik in bo tu ostala. Kako bo tu navzoča, ali v vlogi tvornega,

politično neambicioznega partnerja ali pa kot tekmica za prestiž, je povsem njena zadeva. Če se hočemo ubraniti ponovnemu uveljavljanju totalitarnosti družbene strukture, mora tudi Cerkev vzeti del odgovornosti nase in revidirati doslej prevladujoče načine družbenopolitičnega delovanja. Mora ji postati jasno, da je evropska civilizacija storila velike korake v smeri duhovnega in družbenega osvobajanja človeka. Da je svoboda evropskemu človeku najvišja vrednota, čeravno se v kakšni zatohli pameti še vedno kot strah pred njo in se ta strah ponuja kot odrešilni lek »zablodelemu« človeštvu. Da je pluralna, civilna družba tisti preizkušeni model, ki predstavlja sodobnim humanim težnjam edino ustrezno obliko udružbljanja. Da je povsem od njenega ravnanja odvisno, ali jo bo sodobna družba sprejemala z naklonjeno odprtostjo ali s prezirom.

Verjetno bo človek prihodnjega stoletja bolj poduhovljeno bival. Moral bo, če želi razrešiti nakopičene probleme naše civilizacije. A nič ne kaže, da bo ta duhovnost izrazito krščanske provenience. Krščanstvo bo gotovo doživelo novo renesanso, kakor jo je že večkrat v zgodovini. Toda obdobje krščanske civilizacije, kakršna se je uveljavila in sesula v preteklih stoletjih evropske zgodovine, je dokončno minilo. Nastopa postkrščanska era, ko bo resnica krščanskega oznanila šele morala zaživeti neokrnjeno, kakor je rad ugotavljal pokojni Marjan Rožanc.

Andrej
Magajna,
poslanec

Bo Cerkev znala reči tudi ne?

Vaša vprašanja bi lahko razdelil na dve področji: tista, ki se neposredno nanašajo na vračanje Cerkve na področje politike in približevanja državni oblasti, in tista, ki se tičejo njene notranje preobrazbe, ki naj bi jih pogojevale demokratične spremembe v Sloveniji.

Vpliv politične odjuge na Cerkevno »odjugo« je po navadi vprašljiv, saj prek demokratizacije na novo pridobljeni izvodi moči zavrejo posluš za duha časa in upravičene zahteve laikov, ki jih je drugače, v podrejeni vlogi, prisiljena upoštevati. Torej bi proces splošne demokratizacije lahko v naših razmerah celo okrepil njeno ortodoksnost. Bojim se, da bo v zavest Cerkve prepozno prišlo spoznanje, da je naklonjenost, ki se trenutno kaže do vsega, kar je povezano z vero in Cerkvijo, le trenutna solidarnost s še včeraj preganjanim. Kritikom v njej sami (čeprav jih danes bolj malo slišimo) in zunaj nje bo morala resno prisluhniti in je ne sprejeti samo kot negotovanje prejšnjih struktur.

Prepričan sem, da si danes nihče v Sloveniji vključno s Cerkvijo in krščanskimi demokrati ne želi klerikalizma, žal pa se ga ne moremo otresti z enkratno svečano zaobljubo, ampak je ta nevarnost trajna, posebno pa še v razmerah, ko ji nihče drug ne postavlja ovir.

Dodatna nevarnost je tudi v tem, da ne bo vstopil skozi glavna vrata Cerkve, od koder ga vsi pričakujemo in se ga bojimo, ampak od drugod. Nosilci bodo, in so že delno danes, laiki s politično močjo, ki so prepričani,